

En nu een snelle formatie...

Versie 1p01

Gert Buiten
Oktober 2025

De verkiezingen zijn achter de rug. Het is nu zaak om snel een evenwichtig en dynamisch kabinet te formeren met een heldere langetermijnvisie, een groot probleemoplossend en verbindend vermogen – en voldoende draagvlak. Dat vergt een coalitie waarin de partners enerzijds genoeg op elkaar lijken om samen te kunnen werken en anderzijds voldoende verschillen om alle delen van de bevolking te vertegenwoordigen.

Voor het eerste kun je kijken naar de mate waarin partijen in hun programma's dezelfde onderwerpen aansnijden en daarbij dezelfde taal spreken - iets dat je in een maatstaf kunt uitdrukken door de verkiezingsprogramma's te vergelijken. Voor het tweede kun je kijken naar 'samenwerkingsprofielen'. De *groepsgerichte samenwerkers* willen op zich best meedoen met een samenwerking, maar op voorwaarde dat voldoende anderen ook hun steentje bijdragen. De *structuurgerichte samenwerkers* willen meedoen op voorwaarde dat de samenwerking goed gestructureerd is en 'zwartrijders' en mensen die zich niet aan de regels houden kunnen worden aangepakt. De *eigenbemoeyers* willen alleen meedoen als ze voldoende loon naar werken krijgen en als mensen die minder bijdragen niet meer krijgen dan zij. Verder willen ze hun bijdrage vooral zelf kunnen vormgeven. En tot slot zijn er *intrinsiek gemotiveerde samenwerkers* die vrijwel altijd hun bijdrage leveren als het doel hen voldoende aanspreekt, ongeacht of ze er zelf persoonlijk voordeel aan hebben. Veel mensen hebben een basisvoorkeur voor één van deze types. In een goede samenwerking werken alle vier de profielen mee en ontstaat er een gezonde onderlinge dynamiek, waarin de profielen elkaars sterke punten versterken en elkaars zwakke punten compenseren. De samenwerking als geheel levert dan ook voor iedereen voldoende voordeel op. Ongeveer de helft van de politieke partijen profileert zich met één samenwerkingsprofiel, de anderen met een combinatie met twee profielen.

Op basis van deze twee criteria kun je alle mogelijke coalities beoordelen die op basis van de tweede exit poll van de verkiezingsavond voldoende zetels hebben. De combinatie die op alle criteria het beste scoort is die van VVD, D66, CDA, GLPvDA en VOLT, met 90 zetels, een hoge mate van overeenkomst qua onderwerpen en taalgebruik met weinig spreiding tussen de partijen en alle vier de samenwerkingsprofielen aan boord. De vergelijkbare combinatie waarin VOLT is vervangen door CU, heeft net een zetel meer maar een iets lagere mate van overeenkomst. De 'kerncoalitie' van VVD, D66, CDA en GLPvDA heeft ook voldoende zetels en veel samenhang, maar vertegenwoordigt maar drie van de vier samenwerkingsprofielen.

Er zijn nog meer opties mogelijk, bijvoorbeeld van de kerncoalitie met de PVDD of de BBB maar daarbij wordt vooral de spreiding tussen de partijen steeds groter. Daardoor ontstaat een risico dat er binnen de coalitie blokken ontstaan waardoor de dynamiek slechter wordt.

In de kerncoalitie profileren D66, CDA en GLPvDA zich alle drie met een combinatie van het profiel van groepsgerichte en structuurgerichte samenwerkers, de VVD profileert zich nadrukkelijk met een eigenbemoeyersprofiel. De eerste drie partijen zullen problemen graag aanpakken via goed georganiseerde maatschappelijke samenwerking, de VVD zal dat alleen willen als er voor iedereen genoeg voordeel te behalen valt en de overheid zich niet te veel met burgers en bedrijven bemoeit. Er is weliswaar verschillen van inzicht, maar vooral over de manier waarop gezamenlijke

doelen het beste kunnen worden bereikt. Dat zijn vooral ‘oplosbare problemen’ en geen showstoppers. Waarschijnlijk zullen GLPVDA en VVD het meest van mening verschillen maar samen kunnen ze tot een voor zoveel mogelijk Nederlanders acceptabele balans komen – waarbij D66 en CDA goed kunnen zorgen dat conflicten niet uit de hand lopen. Door deze dynamiek kunnen deze partijen het beste bij elkaar naar boven halen.

Het toevoegen van VOLT of CU als extra partij zou inhoudelijk prima kunnen. Dat brengt niet alleen extra zetels mee maar kan de dynamiek tussen de partners nog verder verbeteren: met een profiel van intrinsiek gemotiveerde samenwerkers zullen deze partijen bewaken dat de gezamenlijke doelen en de lange termijn niet uit het oog worden verloren. Met de CU zal dan het christelijke gedachtengoed in de coalitie zwaarder aangezet worden, bij VOLT de liberale invalshoek en het Europese perspectief.

De combinatie over rechts die volgens deze criteria het best scoort is die van D66, JA21, BBB, CDA en VVD. Die heeft ruim voldoende zetels (82), een wat minder grote mate van overeenkomst tussen de programma’s van de partijen dan die van de kerncoalitie maar een meer dan twee keer zo grote spreiding. En met name dat laatste betekent dat er beduidend grotere spanning zal spelen binnen zo’n coalitie. Er zullen waarschijnlijk twee blokken ontstaan: enerzijds D66 en CDA met hun profiel van groepsgerichte en structuurgerichte samenwerkingsprofiel en anderzijds JA21, BBB en VVD met hun profiel van eigenbemoeders.

Zie voor meer uitleg mijn essay ‘Voorbij links, midden en rechts. Formeren met samenwerkingsprofielen’ op www.chrp.online.

Coalitie	Zetels	Maatstaf	Spreiding	4 profielen	3 profielen
d66_glpvda_cu_cda_vvd	91	80	3	Ja	Ja
d66_glpvda_cda_vvd_volt	90	81	3	Ja	Ja
d66_glpvda_nsc_cda_vvd	89	81	3	Nee	Ja
d66_glpvda_cda_vvd	89	80	3	Nee	Ja
d66_glpvda_bbb_cda_vvd	93	80	4	Nee	Ja
d66_glpvda_pvdd_bbb_vvd	77	80	4	Ja	Ja
d66_glpvda_bbb_cu_vvd	76	80	4	Ja	Ja
sp_d66_bbb_cda_vvd	76	80	4	Nee	Ja
d66_pvdd_bbb_cda_vvd	76	78	5	Ja	Ja
sgp_d66_bbb_cda_vvd	76	78	5	Nee	Ja
sp_d66_glpvda_cda_vvd	92	81	6	Nee	Ja
sp_d66_glpvda_bbb_vvd	77	81	6	Nee	Ja
sp_d66_glpvda_pvdd_vvd	76	81	6	Ja	Ja
d66_glpvda_pvdd_cda_vvd	92	80	7	Ja	Ja
sgp_d66_glpvda_cda_vvd	92	79	7	Nee	Ja
sgp_d66_glpvda_bbb_vvd	77	79	7	Nee	Ja
sgp_d66_glpvda_pvdd_vvd	76	79	7	Ja	Ja
d66_ja21_bbb_cda_vvd	82	78	8	Nee	Ja
d66_pvdd_ja21_cda_vvd	81	77	8	Ja	Ja
sgp_d66_ja21_cda_vvd	81	76	8	Nee	Ja
d66_ja21_cu_cda_vvd	80	78	8	Ja	Ja
d66_ja21_cda_vvd	78	77	8	Nee	Ja
sp_sgp_d66_glpvda_vvd	76	80	9	Nee	Ja